

Zajímavá hnizdění ptáků v antropogenních podmírkách

Jan Plesník, Vladimír Plesník, Pardubice

Civilizační proces zabírá stále více přírodního prostředí které bychom mohli - samozřejmě ne zcela výstižně - označit za přirozený biotop některých ptačích druhů. Jak zdůrazňuje VLADYŠEVSKIJ (1975), jedním z hlavních úkolů ekologie a obecní zoologie se v posledních desetiletích stalo rozpracování optimálních variant, vedoucích k minimalizaci negativních následků lidské činnosti. Z tohoto důvodu je věnována značná pozornost sledování a vyhodnocování adaptací některých druhů živočichů ovlivněných činností člověka v geobiosféře průkazně méně než jiných : přitom výsledky by nasvědčovaly tomu, že u suchozemských obratlovců existují kromě reakcí, ryze specifických pro určitý druh, také obecnější reakce, svým způsobem příbuzné u různých druhů s podobnou ekologií i etologií.

Důvodů, proč určité druhy ptáků vyhledávají antropogenní ekosystémy, je bezpochyby celá řada : kvantitativní zvýšení hnizdních příležitostí, možnost tvorby akumulovaných společenství (kolonií), relativně menší pronásledování ze strany člověka, omezení biologické konkurence, relativně větší možnost získání potravy, redukce vlastních predátorů, otázka adaptace parazitů a další ; jejich diskuse přesahuje rámec tohoto příspěvku. Přitom adaptace zůstává - a máme na mysli adaptaci fyziologickou, strukturální i etologickou - jedním z nejdůležitějších faktorů, podmiňujících existenci živočichů ve velkém rozmezí ekologických podmínek i během individuálního vývoje (JÁNSKÝ 1974). Velké množství ekologických situací, vznikajících právě díky činnosti člověka, se odráží také v zajímavých případech hnizdění ptáků v antropogenních podmírkách. Přitom toto sledování přesahuje rámec klasické faunistiky v tom smyslu, že zasahuje do problematiky teoretických základů ochrany životního prostředí (DIRLBEK 1980).

Následující řádky přináší údaje o synantropních hnizděních v podmírkách vysoko kulturní krajiny Pardubicka a Chrudimská, jak jsme je zaznamenali v letech 1973 - 1981. Je pochopitelné, že podobných případů by bylo nepochybně více, a proto jsme se zaměřili spíše na druhové spektrum.

1. Kachna divoká (*Anas platyrhynchos*)

V roce 1975 hnizdil 1 páru přímo v rekreační osadě Seč - Ústupky na nevelkém rybníčku névesního typu - hnizdění bylo neúspěšné, násada zničena lidmi.

2. Poštolka obecná (*Falco tinnunculus*)

Jeden z mála našich dravců, adaptovaných i na silně devastované a pozmeněné prostředí (e.g. MOŠANSKÝ 1976, VOSKÁR 1977); DANKO (1981) uvádí ze zajímavějších případů 2 hnizda v holubnicích, 1 pod železničním mostem, 1 v okénku kravína, 4 na stožárech vysokého napětí a dokonce 1 v povrchovém uhelném dole ve sloji uhlí !

Kromě urbanizačního procesu v Pardubicích (cf. PLESNÍK J., PLESNÍK V. 1981) - v roce 1981 zaznamenáno 16 doložených hnizdění - uvádíme případ hnizdění poštoly na budově Výzkumné stanice chovu koní Slatiňany, pobočka Slavice - samota se totiž nachází uprostřed rozsáhlé Práčovské (Slavické) obory s menší plochou otevřených terénů (pouze pastviny pro chov koní). 22. 6. 1976 v dutině 12 m vysoko sedí 4 zcela opeřená mládata, reagující na přelety jiných ptáků - holubů (hnízdo na půdě), 5 m od dutiny hnizdí vrabec domácí (*Passer domesticus*).

3. Čejka chocholatá (*Vanellus vanellus*)

V roce 1977 vyhnízdila úspěšně na poli v nižším obilí v Pardubicích - Polabinách, asi 50 m od silně frekventované lodnice sportovního oddílu.

4. Racek chechtavý (*Larus ridibundus*)

Na rostoucí synantropizaci i v době hnízdění upozorňují HUDEC, ČERNÝ et al. (1977) v souvislosti s vyhledáváním potravy v lidských sídlech.

V roce 1975 zaznamenáno hnízdění 3 páru na betonové základně visuté lávky přes sedimentační nádrž popílkoviště n. p. VCHZ Synthesia Pardubice- Semtíň; přitom v regionu existují četné lokality s velkými koloniemi : podobný proces byl také sledován na sedimentačních nádržích n. p. VČE Opatovice n. L. (ROZÍNEK K. a R. 1979).

5. Hrdlička zahradní (*Streptopelia decaocto*)

"Učebnicový" případ rychle se šířícího antropofilního druhu s nebývalou populační gradací (GAISLER 1977, VOSTÁL 1975): existuje celá řada zpráv o atypických hnízděních v antropogenních podmínkách (e. g. KOKEŠ 1975, SOVIŠ 1961 etc.)

V II. 1975 hnízdila na parapetu okna budovy ZDŠ SNP Pardubice v II. patře ve velmi jednoduchém hnízdě.

6. Kalous ušatý (*Asio otus*)

V roce 1975 bylo nalezeno hnízdo umístěné přímo na zemi, v Pardubicích - Polabinách na pravém břehu Labe nedaleko sídliště Polabiny. Pro časté vyrušování lidmi byl pokus o vyvedení mláďat neúspěšný. Ačkoliv tento případ není tak zcela běžný (ŠTANCL 1968, GAZDA 1975), domnívá se BĚLKA (1974), že nemusí jít za určitých podmínek za zcela atypické hnízdění.

7. Břehule říční (*Riparia riparia*)

Kolonie 12 hnízdních dří existovala v roce 1978 přímo v katastru obce Opatovice n. L., kde probíhaly intenzivní stavební práce na výstavbě sedimentačních nádrží a malých písniček; podobný případ ze sídliště Pardubice - Dubina uvádí PRŮCHOVÁ (1980).

8. Drozd zpěvný (*Turdus philomelos*)

Zjištěno hnízdění ve skládce cihel v sídlišti Pardubice-Dubina : 22. IV. 1978 4 vajíčka - v samém okolí hnízda byl po celou dobu značný hluk - o podobných hnízděních se zmiňují ČERNÝ (1963), DYK (1973), PIKULA (1970).

9. Kos černý (*Turdus merula*)

Běžný kulturní synantrop, nenáročný na přítomnost lidí (e. g. HAVLÍN 1962).

1973 vyhnízdil na parapetu budovy ODPM Pardubice, 1975 nalezeno hnízdo na soše v Bubeníkových sadech v Pardubicích 1 m vysoko a v témže roce hnízdil na okapové rouře jídelny ZDŠ SNP Pardubice, kde na frekventovaném místě umístěno snadno dostupné hnízdo.

10. Rehek zahradní (*Phoenicurus phoenicurus*)

V roce 1976 pozorováno krmení o v dutině borovice 6 m od železniční tratě Havlíčkův Brod - Pardubice na stanici Pardubice - závodiště; uvedené pozorování je o to zajímavější, že např. v Praze tento druh spíše mizí i přes relativní dostatek hnízdících dutin (HANZÁK et KRUIS 1976).

Literatura :

Bělka T., 1974 : Neobvyklé hnízdění kalouse ušatého, *Asio otus* L., Živa 22 (3) : 113

Danko Š., 1981 : Skupina pre výskum dravého vtáctva a sov ČSSR, správa o činnosti za rok 1979, in ms.

Dirlbek K., 1980: Angropogenní faktory, Vesmír 59 (4): 117-118

Dyk V., 1973 : Drozd na budovách a pod tlakem civilizačních vlivů, Živa 21 (1) : 35

Černý A., 1963 : Hnízdění drozda zpěvného (*Turdus cricetus*) na technických zařízeních, Živa 11 (5) : 178 - 179

- Gaisler J., 1977 : Úvod do zoologie obratlovců, 2. vyd. SNP
Praha
- Gazda F., 1975 : Nález atypických hnízd puštíka obecného
(*Strix aluco L.*) a kalouse ušatého (*Asio otus L.*). Zprávy MOS 17 : 53 - 56
- Havlín J., 1962 : Nároky na kosa černého *Turdus merula L.*
na prostředí.
Práce brněnské základny ČSAV 34 (1) : 1-48
- Hanzák J., Kruis V., 1976 : Pražští práci II., Živa 24 (4):
147 - 149
- Hudec K., Černý W. et al., 1977 : Fauna ČSSR. Ptáci II. Akademie Praha
- Jánský L., 1974 : základy ekologické fyziologie živočichů, 2.
díl. Univerzita Karlova Praha
- Kokeš O., 1975 : Hrdlička zahradní (*Streptopelia decaocto Friv.*) hnízdící v pražských ulicích. Zprávy MOS 17 : 81 - 83
- Mošanský A., 1976 : Atypické hniezdenie dravcov - dokaz adaptačných schopností na kultúrnú krajinu, referát na celošt. prac. seminári na tému : "Súčasný stav rozšírenia a ochrany dravých vtákov v Československu", 24.-25.9.1976, Nitra
- Pikula J., 1970 : Die Lage und Zusammensetzung der Nester von *Turdus philomelos* in der ČSSR, Zool. listy 19 (2) : 163 - 196
- Plesník J., Plesník V., 1981 : Příspěvek k výzkumu bionomie poštolkы обecné (*Falco tinnunculus*). Sborník Vč. pobočky ČsOS při ZK ROH Tesla Pardubice 2:
9 - 13
- Průchová Z., 1980 : Hnízdění břehule říční (*Riparia riparia L.*) na Pardubicku. Sborník Vč. pobočky ČsOS při ZK ROH Tesla Pardubice 1 : 14 - 16.
- Rozínek K. a R., 1979 : Ornitologická a herpetologická pozorování na sedimentačních nádržích Opatovické elektrárny, Živa 27 (1): 29-30

- Soviš B., 1961 : Zajímavý prípad hniezdenia hrdličky záhradnej (*Streptopelia decaocto*), Živa 9 (6) : 237-238
- Štancl F., 1968 : Zajímavé hnízdění kalouse ušatého, Živa 16 (2): 76
- Vladyshevskij D. V., 1975 : Pticy v antropogennom landšaftě. Izdat. Nauka, Sibirskeje otdelenije Novosibirsk
- Voskár Z., 1977 : Poznámka k adaptabilite sokola myšiara, Živa 25 (6): 231
- Vostal Z., 1975 : Ekológie. Slov. pedagogické nakladatelstvo Bratislava